

Poistitelnost rizika teroristických útokov

Peter Marko¹

Abstrakt

Teroristické útoky predstavujú veľký problém pre poisťný sektor, ako aj pre celú spoločnosť. Samotná definícia terorizmu je veľmi zložitá a z hľadiska poistiteľnosti ide o neštandardné riziko, ktoré nespĺňa všetky podmienky pre poisťné krytie. Preto bude v tejto oblasti zrejme nevyhnutná spolupráca poisťného sektora s vládami jednotlivých krajín, čím by sa zabezpečilo aspoň čiastočné krytie týchto rizík.

Kľúčové slová

Teroristické útoky, poisťné krytie, oceňovanie rizík, opatrenia na zmiernenie škôd, sekuritizácia, vládne zásahy, kompenzačný systém

1. Riziko teroristických útokov

Množstvo a charakter útokov s politickým, náboženským alebo ideologickým pozadím zaznamenali za niekoľko rokov značné zmeny. Postupne sa strácajú hranice medzi bojom za slobodu, teroristickými útokmi proti civilistom a aktivitami organizovaného zločinu. Terorizmus ako taký je veľmi ťažké jasne definovať. Samotní útočníci sami seba nepovažujú za teroristov, ale za bojovníkov za ciele, ktoré považujú za správne. Za určitých podmienok alebo v niektorých krajinách za to môžu získať dokonca širšiu podporu. Vždy tu bude teda nesúlad medzi pohľadom možných obetí a samotnými pripravovateľmi útokov.

V zásade sa ale dá povedať, že ide o veľmi precízne a tajne pripravované násilné činy, ktoré sú namierené proti konkrétnemu politickému alebo spoločenskému zriadeniu. Cieľom je zaútočiť na hodnoty, ktoré tvoria základ danej spoločnosti, a ktoré sú zároveň v rozpore s hodnotami útočníkov.

Od ostatných násilných kriminálnych činov sa teroristické útoky líšia tým, že ich cieľom je zasiahnuť čo najväčšiu časť spoločnosti, šíriť strach a pocit neistoty. Zároveň si útočníci zabezpečujú sympatie u svojich podporovateľov. Toto sa dá považovať za hlavné rozdiely oproti iným kriminálnym činom.

Ako som už spomenul v pozadí a prostriedkoch teroristických útokov sa za niekoľko rokov udiali mnohé zmeny, čo je dôležité poznať z hľadiska celej spoločnosti ako aj z pohľadu poisťovní, ktoré by sa rozhodli poskytovať poisťné krytie teroristických rizík. Dnešný terorizmus sa dá chápať ako celosvetový problém a teroristické organizácie sú namierené proti spoločenským hodnotám a kultúre veľkej časti svetovej populácie a proti celým krajinám. V priebehu 20. storočia existovali teroristické skupiny skôr na regionálnej úrovni a bojovali za svoje regionálne ciele, ako napríklad ekonomická alebo politická nezávislosť časti krajiny od jej zvyšku. Zároveň skupina potenciálnych cieľov nebola veľká, čo umožňovalo zabezpečiť aspoň čiastočnú ochranu a tým predísť alebo minimalizovať možné straty. Z pohľadu dnešného terorizmu je možné za potenciálny cieľ považovať akúkoľvek dôležitú infraštruktúru a akýkoľvek objekt kde je vysoká frekvencia a koncentrácia ľudí.

¹ Ing. Peter Marko, Katedra poisťovníctva, Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, peter.marko@euba.sk.

Teroristické organizácie využívajú pri svojich útokoch čoraz modernejšie technológie a sofistikovanejšie metódy. Výsledkom sú neočakávané útoky veľkého rozsahu. Novými hrozbami sú najmä veľmi detailné plánovanie, koordinácia útokov a využitie samovražedných útočníkov, prípadne chemických, biologických alebo jadrových zbraní. Samovražedné útoky sú zo strany teroristických organizácií veľmi efektívne, pretože nie je potrebné plánovať únikovú cestu ani skrývať svoju identitu. Takéto útoky sú oveľa účinnejšie z pohľadu vzniknutých škôd ako aj strát na životoch a pri šírení pocitu strachu. Zároveň opatrenia namierené proti nesamovražedným útokom sú v tomto prípade veľmi neúčinné.

Popri stratách na životoch a vplyve, ktorý majú takéto udalosti na spoločnosť spôsobujú aj veľké ekonomické škody. Poisťovací sektor sa v posledných rokoch snaží nájsť možnosti ako zmierniť a riadiť finančné riziko súvisiace s globálnym terorizmom. Napriek určitým úspechom, riziko terorizmu stále nezapadá do používaných modelov a nie je pri ňom možné využiť bežné spôsoby upisovania rizík.²

2. Poistiteľnosť rizika teroristických útokov

Z hľadiska tradičného chápania poistenia, nie je riziko teroristických útokov poistiteľné. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že teroristický útok má podobnosť s prírodnou katastrofickou udalosťou. Môže spôsobiť veľké straty na životoch, veľké škody na majetku, prerušenie prevádzky vo firmách a zvýšené náklady na zdravotnú starostlivosť.

Pri bližšom skúmaní sa však dajú odhaliť jasné rozdiely. Na rozdiel od prírodných katastrof sú teroristické útoky pripravovaným a zámerným činom, aj keď zasiahnuté subjekty môžu byť vecou náhody. Ďalším výrazným rozdielom oproti náhodným javom je, že teroristické skupiny neustále prispôbujú a prehodnocujú svoje plány a správanie tak, aby ich útok bol nečakaný a nebolo možné ho predpovedať. Preto nie je možné do budúcnosti predpovedať ani rozsah ani frekvenciu takýchto útokov. Teroristické organizácie stále hľadajú možnosti ako zvýšiť ničivý potenciál svojich útokov napríklad aj prostredníctvom použitia nekonvenčných zbraní. Tým sa možné škody dostávajú na úrovne, ktoré presahujú kapacitu poistného trhu na absorbovanie takéhoto rizika.

Zásadným prelomom v ponímaní teroristických rizík boli nepochybne útoky z 11. septembra 2001 v Spojených štátoch amerických. Takýto rozsah rizika a vzniknutých škôd bol úplne neočakávaný. Z pohľadu poisťovní sa veľké teroristické útoky stali hrozbou pre ich solventnosť a finančnú stabilitu. Útoky v USA predstavovali niečo úplne nové a škody, ktoré vznikli dosiahli rozmery neporovnateľné s akýmikoľvek útokmi v minulosti.

Z napočítaných poistných škôd spôsobených teroristickými útokmi od 70. rokov až po rok 2001 predstavovali útoky z 11. septembra až 81 %, čo je zobrazené na obrázku č. 1³, a celkové poistné škody pri tejto udalosti dosiahli hodnotu 37 mld. USD. To sa samozrejme odrazilo aj na poistnom trhu a poisťovne sa v podstate stiahli z krytia teroristických rizík, čo zanechalo mnohé subjekty bez prístupu k takémuto druhu poistného krytia.

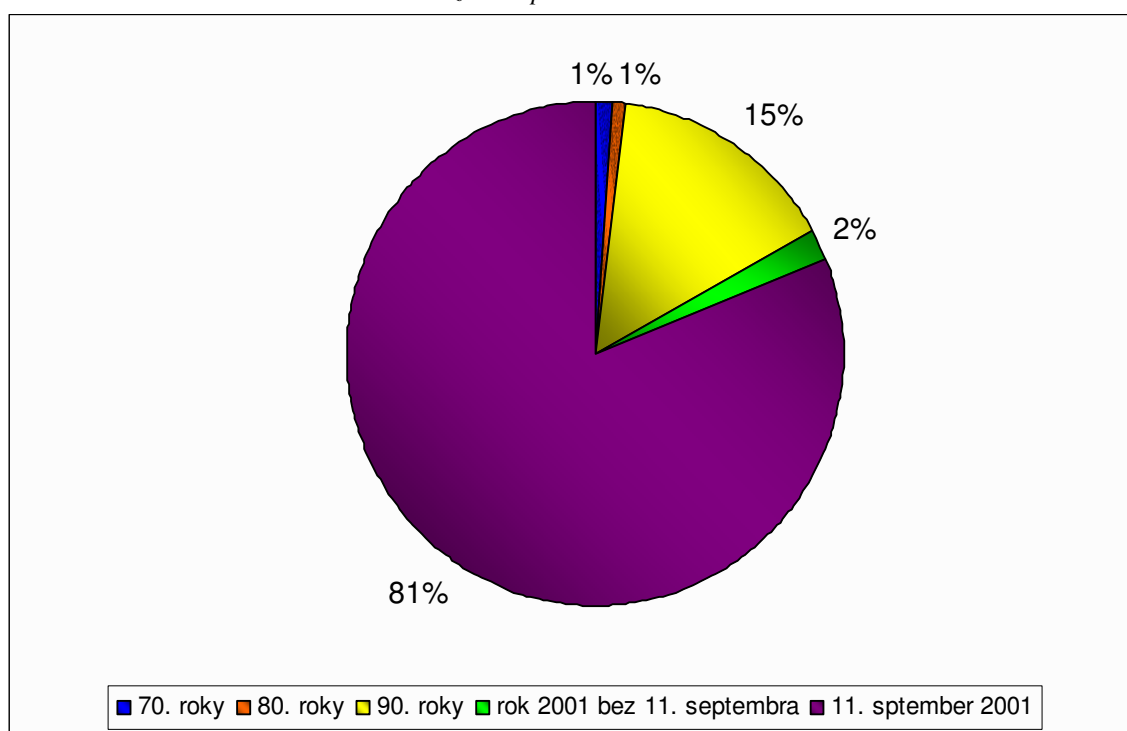
V prípade, že po útokoch v USA niektoré poisťovne zotrvali na trhu poistenia teroristických rizík, došlo k značným obmedzeniam v krytí a enormnému nárastu poistného. To spôsobilo, že mnohé subjekty stratili úplne prístup k takémuto poistnému krytiu. Napríklad

² Príspevok je súčasťou výstupov výskumného projektu VEGA 1/4629/07 „Vývojové trendy v poistnom krytí životných a neživotných rizík“ riešeného na Katedre poisťovníctva NHF EU v Bratislave

³ *Terrorism - A unique challenge for the insurance industry*. CRObriefing Emerging Risks Initiative – Position Paper [online] 2007 [citované 12.5.2009] Dostupné z: <www.croforum.org/publications/20072711_resource/File.ecr?fd=true&dn=terrorismpositionpaper_nov07> s. 6

letisko v Chicagu malo pred 11. septembrom 2001 uzatvorenú zmluvu na poistenie teroristických rizík do výšky škôd 750 mil. USD s ročným poistným na úrovni 125 000 USD. Po útokoch z 11. septembra však poisťovne ponúkli letisku krytie maximálne do výšky 150 mil. USD s ročným poistným na úrovni 6,9 mil. USD, čo bolo minimum s akým poisťovne ešte dokázali poistenie teroristických rizík ponúkať.⁴ Aj z tohto príkladu je jasne badateľný úplne iný postoj k riziku pri diametrálne zmenených podmienkach.

Obr.č. 1: Poistné škody v dôsledku teroristických útokov v rokoch 1970 – 2001 v porovnaní so škodami z 11. septembra 2001

Podľa Amerického združenia aktuárov (American Academy of Actuaries) v prípade teroristického útoku na New York s použitím chemických, biologických alebo jadrových zbraní by sa dali očakávať poistné škody vo výške 778 mld. USD, čo však presahuje možnosti poistného sektora trojnásobne. Dokonca aj pri použití konvenčných zbraní a niekoľkých koordinovaných útokoch by došlo k presiahnutiu poistných kapacít.

Z pohľadu jednotlivých subjektov sú možné teroristické útoky ďalším rizikom, pri ktorom hľadajú spôsob ochrany a krytia. Keďže poisťovne pomerne dlhé obdobie boli schopné a poskytovali krytie pri veľkej väčšine útokov, očakáva sa to od poistného sektora aj do budúcnosti. V súčasnej situácii to však už nie je také jednoduché. Útoky, ktoré sa odohrali takmer vyčerpali dostupné finančné kapacity poisťovní. Aj keď sa poisťovniam podarilo zvládnuť nápor výplat poistných náhrad, do budúcnosti musí nastať v tejto oblasti prehodnotenie prístupu k teroristickým rizikám.

V prvom rade treba pristupovať k možným teroristickým útokom ako k nie úplne merateľnému riziku. Nie je možné ho presne oceniť, pretože závisí od veľkého množstva faktorov, ktoré sa môžu meniť veľmi rýchlo. Útoky zasahujú naraz niekoľko oblastí poistenia

⁴ *Terrorism - A unique challenge for the insurance industry*. CRObriefing Emerging Risks Initiative – Position Paper [online] 2007 [citované 12.5.2009] Dostupné z: <www.croforum.org/publications/20072711_resource/File.ecr?fd=true&dn=terrorismpositionpaper_nov07> s. 6

a maximálne odhadované škody, ku ktorým by mohlo dôjsť nie sú zvládnuteľné prostredníctvom poistného trhu.

Ako som už uviedol teroristické útoky majú určitú podobnosť s prírodnými katastrofickými udalosťami, ale keďže ide o úmyselné činy človeka je ich veľmi ťažké oceniť. Pri detailnom zbere údajov o prírodných katastrofických udalostiach a pochopení prebiehajúcich procesov dochádza k čoraz lepšiemu chápaniu týchto rizík a vytváraniu čoraz presnejších modelov. To umožňuje aspoň poskytnúť krytie za prijateľnú cenu.

Pri teroristických rizikách nie je možné pristupovať k ich oceneniu ako pri prírodných katastrofických rizikách. Situáciu veľmi sťažuje fakt, že údaje o teroristických činoch nie sú verejne dostupné. Vlády jednotlivých krajín takéto údaje považujú za tajné, keďže sa týkajú národnej bezpečnosti. Modelovanie teroristických rizík však nekomplikuje len nedostatok údajov, ale aj charakter rizika a fakt že ide o zámerné činy. Čiže teroristické organizácie plánujú svoje ďalšie útoky tak, aby boli neočakávané a teda v rozpore s výsledkami doterajšieho skúmania, ktoré by mohli viesť k ich predpovedaniu. Špecifikom teroristických rizík je aj to, že sú koordinované a teda medzi nimi existuje korelácia. Iné riziká ako napríklad aj prírodné sú väčšinou nezávislé možné škodové udalosti. Teroristické útoky zasahujú naraz nie len rôzne oblasti poistenia, ale treba vždy brať do úvahy, že k nim môže dôjsť koordinovane simultánne na viacerých miestach alebo v priebehu krátkeho časového úseku. Kvôli týmto špecifikám je veľmi ťažké teroristické riziká diverzifikovať v rámci existujúcich portfólií poisťovní.

Teroristické útoky majú taktiež vplyv na celé finančné trhy. V prípade takéhoto útoku obvykle dochádza k výraznému poklesu. To sa samozrejme prejavuje na znížení hodnoty aktív poisťovní a ďalších subjektov v čase keď sú finančné zdroje potrebné najviac. Poklesy však našťastie nebývajú dlhodobé. Faktom však zostáva, že k nim dochádza v tom najnevhodnejšom čase, čo ešte viac komplikuje poistiteľnosť teroristických rizík.

Modelovanie teroristických rizík je veľmi komplexná úloha. Vyžaduje si to poznať motiváciu, psychológiu a možnosti teroristických organizácií, ktoré však fungujú s čo najväčším utajením. Ďalej je potrebné zobrať do úvahy protiteroristické opatrenia a úroveň bezpečnosti v hodnotenej oblasti. Tvorba možných scenárov zo strany poisťovní by sa dala zhrnúť do niekoľkých bodov:⁵

- odhad pravdepodobnosti vzniku udalosti a výšky možných škôd
- identifikácia ohrozených objektov a oblastí
- rozdelenie oblasti do sektorov podľa stupňa deštrukcie a výšky škôd
- vyčíslenie škodového potenciálu – celková škoda, poistná škoda
- implementácia – upisovanie rizika

Aj pri splnení týchto podmienok bude však model mať značné obmedzenia.

Zmiernenie rizika teroristických útokov je tiež neľahká úloha. V tejto oblasti môžu významnú úlohu zohrať poisťovne, keďže môžu ovplyvňovať poistených prostredníctvom podmienok v poistných zmluvách. Tie by mali požadovať bezpečnostné opatrenia ako aj tvorbu plánov pre krízové situácie. Podobné opatrenia by mohli pomôcť aspoň znížiť škody a následky teroristických útokov.

⁵ BAUNER, Ch., GALEY, G.: *Terrorism risks in property insurance and their insurability after 11 September 2001*. SwissRe [online] [citované 27.3.2009] Dostupné z: <http://www.swissre.com/resources/cd7d5100462fcc2183dcd3300190b89f-Terror_Risks_Prop_en.pdf>, s. 21

Sekuritizácia v tejto oblasti zrejme nebude zohrávať takú dôležitú úlohu ako pri prírodných katastrofických rizikách. Aj tu však môže mať svoj význam. Prekážkou zrejme bude nepoistiteľnosť teroristických rizík, čo bude mať aj za následok nechť investorov kupovať cenné papiere naviazané na teroristické riziká. Nie je to však úplne vylúčené aj keď doteraz takéto cenné papiere neboli emitované. Zatiaľ boli vydané len dva druhy cenných papierov, ktoré sa vzťahujú aj na možné teroristické útoky. Jeden typ je naviazaný na katastrofickú udalosť bez vylúčenia teroristických útokov a druhý na vysoký nárast úmrtnosti. Nie sú to síce špecializované cenné papiere určené na krytie teroristických rizík, ale ich ani nevylučujú. Takýmto spôsobom by sa dalo zabezpečiť aspoň dodatočné krytie, čo by pomohlo rozšíriť poistné kapacity. Ďalšou možnosťou je spolupráca s vládami jednotlivých krajín a vytváraní kompenzačných schém.

3. Úloha vlády pri krytí teroristických rizík

Keďže sú teroristické útoky primárne zamerané proti politike vlád jednotlivých krajín, vlády majú nezastupiteľnú úlohu pri prevencii a riadení teroristických rizík. Hlavnou úlohou je posilnenie protiteroristickej politiky, ktorá je zameraná na minimalizáciu výskytu budúcich teroristických útokov a z nich vyplývajúcich strát.

Útoky z 11. septembra 2001 zmenili celkový pohľad na hrozbu terorizmu a odhalili určité pochybnosti o schopnosti samotného komerčného poistného a zaistného trhu oceniť a absorbovať rozsiahle teroristické riziká v budúcnosti. Po útokoch došlo v kapacite na globálnom trhu poistenia teroristických rizík k značnému úbytku zdrojov a v mnohých krajinách došlo k vyzvaniu vlády na poskytnutie garancií pre trh s týmto druhom poistenia.

Aj keď dnes asi už žiadna krajina nie je úplne bezpečná pred hrozbou teroristických útokov, miera rizika je v jednotlivých krajinách rôzna. Rozsah akým teroristické riziká ovplyvňujú poistné trhy je tiež rôzny v závislosti na stupni vládných zásahov v tomto sektore.

Správne zvolený systém kompenzácií a prevencie pri teroristických rizikách môže mať vplyv nie len na veľkosť spôsobených škôd, ale aj na pravdepodobnosť výskytu tohto rizika. Úlohou takýchto opatrení je minimalizovať negatívny dopad takéhoto útoku alebo prostredníctvom prevencie takýmto útokom predísť. Rozsah škôd spôsobených teroristickými útokmi môže mať dopad na celkovú národnú bezpečnosť.

Zahraničná politika má rozhodujúci vplyv na výskyt teroristických útokov a kompenzácie dôsledkov teroristických útokov sú otázkou národnej bezpečnosti. Z toho by sa dalo usúdiť, že vláda by sa mala podieľať na národnom poistnom programe, ktorého úlohou je kryť ekonomické škody spôsobené v dôsledku teroristických útokov ako súčasť politiky národnej bezpečnosti. Od rozsahu takýchto útokov závisí miera podpory poistného trhu zo strany vlády alebo miera priameho odškodňovania obetí. Vlády jednotlivých krajín preto hľadajú spôsoby akými by sa dala prekonať priepasť medzi motiváciou súkromného sektora poisťovať teroristické riziká a záujmami národnej bezpečnosti. Možné intervencie vlády na riešenie týchto problémov môžu byť nepriame a priame.

Nepriame zásahy by sa dali charakterizovať ako opatrenia namierené na naštartovanie súkromných poistných aj ostatných trhov. Z tohto pohľadu vládne zásahy nemajú za úlohu nahrádzať alebo dopĺňať súkromné riešenia, ale pokúsiť sa revitalizovať súkromné trhy. Príkladom takýchto zásahov môžu byť fiškálne opatrenia, účtovné a regulačné opatrenia zamerané na zvýšenie kapitálu a rezerv poisťovacích spoločností, ktoré sa zaoberajú poisťovaním katastrofických rizík. Do úvahy prichádza aj finančná motivácia zo strany vlády na zakúpenie krytia teroristických rizík.

Zatiaľ sa zdá, že schopnosť nepriamych opatrení motivovať obnovu súkromného poistného trhu pre teroristické riziká je obmedzená. I keď môžu ponúknuť čiastočné riešenie nedostatku

kapacít, nemôžu vyriešiť neistotu pri určení rizika a jeho výskyte. Potenciálny vplyv vládnej politiky a fakt, že väčšina dôležitých informácií o možnej hrozbe teroristických útokov podlieha kvôli bezpečnosti utajeniu, robí poistenie teroristických rizík veľmi náročným.

Samotné nepriame opatrenia neriešia tento problém a preto pravdepodobne nebudú schopné zabrániť zvyšovaniu poistného a z toho vyplývajúcej nízkej úrovni penetrácie poistenia teroristických rizík. Niektoré druhy rizík veľkého rozsahu a možné útoky s použitím chemických, biologických alebo nukleárných zbraní zostanú v takomto prípade úplne nepoistiteľné.

Z tohto pohľadu by nepriame opatrenia mohli byť chápané ako doplnok k priamym zásahom ako súčasť integrovanej stratégie riadenia teroristických rizík. Priame vládne zásahy majú za cieľ zvýšiť dostupnosť poistenia teroristických rizík. Formy takýchto intervencií môžu mať rôznu podobu, pričom sa zameriavajú na zvyšovanie kapacity a riešenie neistoty pri hodnotení rizík.

Vo väčšine kompenzačných schém, kde sa stretáva súkromný poistný trh s vládnymi opatreniami, poisťovacie spoločnosti sú zodpovedné za predaj poistných zmlúv, za výplatu poistných plnení a ďalšie funkcie na trhu. Vláda na seba preberá časť rizika a vykonáva tak poistnú funkciu. Takéto rozdelenie zodpovednosti umožňuje využitie skúseností súkromných poisťovacích spoločností. Prebratie rizika vládou však tiež môže mať niekoľko foriem.

Najďalekosiahlejšou formou priamych zásahov je ak vláda pôsobí ako primárny poisťovateľ. Preberá na seba všetky poistné funkcie vrátane určenia krytia, stanovenia ceny a zároveň aj znáša riziko. Príkladom štátu, v ktorom sa využíva takáto zaangažovanosť vlády je napríklad Izrael, kde krytie teroristických rizík je poskytované bez priamych nákladov pre beneficiary. Vláda Izraela znáša celé riziko a krytie je financované prostredníctvom daňového systému.

Inou formou priamych opatrení je vystupovanie vlády ako zaistovateľa a poslednej inštalácie so zaistovaním teroristických rizík v jednotlivých líniiach. Takáto integrovaná stratégia riadenia rizík zahŕňa súkromný aj verejný sektor. Úlohou vlády pri tejto schéme je poskytovať zaistnú ochranu pri najvyšších stupňoch rizika v najvyšších vrstvách, zatiaľ čo poisťovne a zaistovne na súkromnom trhu si ponechávajú časť alebo celé riziko v nižších vrstvách.

Rozdelenie rizika so súkromným sektorom sa deje na základe určenia vlastného vrubu poisťovne v nižších úrovniach preberaného rizika a cez presun strednej úrovne rizika na zaistovateľa. Takéto riešenie umožňuje prístup k exkluzívnej kapacite vlády, ktorá poskytuje krytie pre najvyššiu úroveň rizík. Vláda má oveľa širšie možnosti diverzifikácie rizika, keďže ho môže rozdeliť medzi celé obyvateľstvo krajiny. Môže ho dokonca rozdeliť v čase a preniesť na budúce generácie daňovníkov, zatiaľ čo poisťovne pracujú s oveľa väčším časovým obmedzením a kratšími časovými úsekmi.

Posledným spôsobom priamych vládných zásahov na trhu poistenia teroristických rizík je funkcia vlády ako veriteľa poslednej inštalácie. V takomto prípade je vláda pripravená poskytnúť pôžičky poisťovniam, ak by potrebovali dodatočnú likviditu v prípade nastania poistnej udalosti (teroristického útoku).

Poisťovne často odmietajú poskytovať krytie teroristických rizík kvôli obave z finančných ťažkostí, ktoré by mohli nastať ak poisťovacia spoločnosť nemá prístup k zdrojom na výplatu budúcich poistných škôd. Vláda ako veriteľ poslednej inštalácie môže pomôcť prekonať tieto obavy prisľúbením dodatočných finančných prostriedkov v podobe pôžičky, ak poisťovňa použije svoje rezervy v prípade teroristického útoku. Veriteľ poslednej inštalácie slúži na oživenie trhu poistenia teroristických rizík.

Je potrebné uvedomiť si, že jednotlivé formy priamych a nepriamych vládných zásahov sa navzájom nevyklučujú ani v rámci jednej kategórie ani v rámci oboch. Priame aj nepriame formy vládných intervencií je možné navzájom kombinovať.

Účast vlády v rámci systému kompenzací důsledkov teroristických útokov může přinést nezanedbatelné výhody pro tuto oblast poisteni. Treba však zhodnotit' aj možné obmedzenia a nevýhody intervencií vlády. Zdôrazniť treba najmä možnú strnulosť a nepružnosť pri upisovaní rizík, ich oceňovaní a manažmente škôd. Do úvahy musíme zobrať aj zapojenie byrokratického aparátu do riadenia národného systému kompenzací dôsledkov teroristických útokov, čoho výsledkom by mohli byť vyššie operačné náklady. Ďalšou dôležitou otázkou z pohľadu ekonomického aj politického je, či vládne intervencie vytláčajú alebo inak odsúvajú súkromný poistný trh.

Nepružnosť pri riadení a hrozbu vytlačania súkromného sektora je možné značne eliminovať prostredníctvom starostlivého zvažovania a prehodnocovania prijatej štruktúry tak, aby sa mechanizmus trhu využíval všade kde je to možné. Ak sa napríklad vláda rozhodne pôsobiť ako primárny poisťovateľ, tak pre súkromný poistný sektor zostane len malý priestor na manévrowanie. Pri úlohe vlády ako zaisťovateľa poslednej inštancie sa efekt vytlačania subjektov súkromného poistného trhu môže prejaviť len vo vyšších vrstvách prebratého rizika. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že vyšší trhový podiel súkromných spoločností vo vrstvách, kde vláda neustále aktívne intervenuje, je značne nepravdepodobný.

Negatívnym dôsledkom vládnych zásahov do poistného sektora je klesajúca motivácia k opatreniam súkromného sektora na zníženie možných škôd spôsobených teroristickými útokmi. Znižujúca sa motivácia na predchádzanie škodám a oneskorenia v prispôbovaní sa súkromného poistného trhu hrozbe teroristických rizík, je klasickým príkladom princípu morálneho hazardu. To znamená, že dodatočné krytie teroristických rizík vládou môže mať za následok stimuláciu jednotlivcov a spoločností brať na seba vyššie riziko, bez akejkoľvek snahy ho nejakým spôsobom znížiť. Opatrenia na zníženie škôd spôsobených teroristickými útokmi sú však veľmi komplexným problémom. Pokiaľ sú preventívne opatrenia vhodné pri iných katastrofických udalostiach, tak pri teroristických rizikách sa môžu za určitých okolností prejaviť obmedzené možnosti pre jednotlivé subjekty.

V prvom rade, súkromný trh nemusí byť schopný poskytnúť dostatočnú motiváciu pre spoločnosti investovať do bezpečnostných opatrení kvôli ich veľkej vzájomnej prepojenosti. Táto prepojenosť zvyšuje vystavenie spoločností teroristickému riziku na úroveň, ktorú je ťažké kvantifikovať. Firmy, ktoré sa rozhodnú investovať do protiteroristických bezpečnostných opatrení môžu byť postihnuté zlyhaním niektorého slabšieho článku v prepojenom systéme, v ktorom pôsobia, pričom nemajú priamy dosah na jeho ovplyvnenie. V takomto prípade poisťovatelia nebudú ochotní alebo schopní poskytnúť cenové stimuly pre investovanie do ochranných opatrení. Intervencia verejného sektora prostredníctvom posilnenia regulácie bezpečnostných štandardov môže byť obzvlášť vhodným riešením problému. Stanovenie úrovne bezpečnostných štandardov má za úlohu obmedzenie vystavenia sa jednotlivých subjektov riziku a minimalizáciu negatívnych externalít.

Všeobecne sa dá povedať, že opatrenia na predchádzanie škodám sú žiaduce, ale uplatnenie opatrení proti teroristickým rizikám môže byť aj zdrojom negatívnych externalít. Bezpečnostné opatrenia prijaté jedným subjektom môžu viesť k presunu rizika na iné ciele, pričom iné subjekty nemusia vôbec zobrať do úvahy ich vyššie vystavenie riziku (negatívna externalita) pri svojom rozhodovaní. Prospech z týchto opatrení pre spoločnosť môže byť preto obmedzený na presun rizika z jednej oblasti do inej.

Pri podpore poistného trhu zo strany vlády, môže široká dostupnosť poisteni proti teroristickým rizikám za veľmi prijateľné ceny, podporiť jednotlivcov a firmy, aby sa spoliehali na krytie potenciálnych strát prostredníctvom presunu rizika, namiesto toho, aby investovali do oveľa drahších preventívnych opatrení.

4. Závěr

V tradičnom ponímaní poistenia sú teroristické riziká vo svojej podstate nepoistiteľné. Napriek tomu je aj tu možnosť aspoň do určitej miery tieto riziká riadiť a poskytnúť obmedzené krytie. Základom je stanoviť limity, ktoré neohrozujú solventnosť a finančnú stabilitu poisťovní. Na správne ocenenie rizika a stanovenie podmienok sú však nutné údaje o teroristických útokoch. To je popri samotnom charaktere rizík najväčším problémom. V tomto prípade sa poisťovne v najväčšej miere spoliehajú na odhady z najnepriaznivejších scenárov pri katastrofických udalostiach. Takéto údaje však nie sú postačujúce na efektívne riadenie rizika. Uvoľnenie utajovaných údajov by pomohlo lepšie ohodnotiť riziká. Zároveň je to vždy otázka národnej bezpečnosti a je teda otáznou či sa v tejto oblasti dá nájsť konsenzus.

Pri hodnotení dosahu vládných intervencií na zníženie potenciálnych škôd vyplývajúcich z teroristických rizík, je potrebné zobrať do úvahy celú škálu faktorov. Čiastočne spoločenský charakter teroristických rizík môže spôsobiť, že niektoré snahy o preventívne opatrenia nebudú motivované faktormi, ktoré by sa dali zdefinovať ako čisto ekonomické. Zároveň niektoré dôsledky terorizmu môžu presiahnuť dosah opatrení na zmiernenie škôd jednotlivcov a firiem súkromného sektora.

Nakoniec je potrebné uvedomiť si, že jednotlivci vo všeobecnosti očakávajú zásah vlády v podobe pomoci pre postihnutých teroristickým útokom a to nezávisle na existencii alebo neexistencii nejakého vládneho programu na krytie takýchto rizík.

Literatúra

- [1] BAUNER, Ch., GALEY, G.: *Terrorism risks in property insurance and their insurability after 11 September 2001*. SwissRe [online] [citované 27.3.2009] Dostupné z: <http://www.swissre.com/resources/cd7d5100462fcc2183dcd3300190b89f-Terror_Risks_Prop_en.pdf>.
- [2] FREDDI, A., SARGENTI, G.: *A Model for the Insurance & Reinsurance of a Mega-Catastrophic Risk*. [online] Sapienza - Università di Roma [citované 5.4.2008] Dostupné z: <www.ime2004rome.com>
- [3] JAFFEE, D. M., RUSSELL, T.: *Should Governments Provide Catastrophe Insurance?* University of California, Berkeley [online] 2005 [citované 19.3.2009] Dostupné z: <<http://repositories.cdlib.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=iber/fcreue>>
- [4] KUNREUTHER, H., MICHEL-KERJAN, E.: *Terrorism Insurance*. University of Pennsylvania [online] [citované 5.5.2009] Dostupné z: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=807506>
- [5] *Terrorism - A unique challenge for the insurance industry*. CRO briefing Emerging Risks Initiative – Position Paper [online] 2007 [citované 12.5.2009] Dostupné z: <www.croforum.org/publications/20072711_resource/File.ecr?fd=true&dn=terrorismpositionpaper_nov07>
- [6] *Terrorism – dealing with the new spectre*. SwissRe [online] [citované 24.4.2009] Dostupné z: <http://www.swissre.com/resources/a99c6380455c4602b75abf80a45d76a0-FocusReport_Terrorism_e.pdf>
- [7] *Terrorism Risk Insurance in OECD Countries*. OECD [online] [citované 9.1.2008] Dostupné z: <<http://213.253.134.43/oecd/pdfs/browseit/2105021E.PDF>>

Summary

Insurability of terrorism risks

Attacks of terrorists represent great problem for insurance sector and for the entire society. Even the definition of terrorism is very difficult. Terrorism risks are not standard risks and they do not fulfill all conditions for insurance coverage. Therefore only the cooperation of insurance sector and governments could provide at least limited coverage of terrorism risks.